

Мирошниченко Н.М.

*Національний Університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних
наук,
доцент*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ СТАТТІ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ

Формування правової держави вимагає розробки ефективних заходів боротьби зі злочинністю. Особливе місце серед таких заходів займає покарання. Для досягнення такої мети покарання, як попередження та виправлення особи, необхідно правильно обрати вид та міру покарання винній особі, яке буде достатнім для її виправлення. Це в першу чергу залежить від санкції статті.

За останні декілька років у діючий КК України було внесено чимало змін у санкції статей Особливої частини. Відповідно до пояснювальних записок до даних Законів, такі зміни обумовлені необхідністю гуманізації кримінального законодавства. Ці зміни направлені на розширення видів покарань, які можна застосовувати за конкретний злочин, або на зміну існуючих меж покарання, що передбачені у санкції. Незважаючи на значну кількість змін за останні роки, однак у правозастосовній практиці виникають деякі труднощі при застосуванні санкцій статті при призначенні покарання.

Деякі проблемні питання застосування санкцій при призначенні покарання висвітлювалися у наукових працях таких науковців, як: Н.Л. Березовської, М.П. Ігнатенко, А.С. Макаренко, Н.А. Орловської, В. О. Тулякова та інші.

У судовій практиці виникають певні труднощі із застосуванням санкцій статей коли в них передбачені види покарань, які неможливо

застосувати до винної особи. У розділі X Загальної частини законодавець встановив особливості застосування кожного виду покарання, а також зазначив до яких категорій осіб не може застосовуватися кожний із видів покарань. На сьогодні лише два основних видів покарань, які можуть застосовуватися до всіх категорій осіб, це позбавлення волі на певний строк та штраф. Для застосування всіх інших покарань існують певні обмеження, зокрема це стосується вагітних жінок до яких не можна застосовувати більшість основних видів покарань, а саме громадські роботи, виправні роботи, арешт, обмеження волі, довічне позбавлення волі, тобто ті які найчастіше передбачені у санкції статті. Виникає питання як застосовувати покарання, якщо у санкції передбачені покарання, які не можна застосовувати до даної категорії осіб? Зокрема така проблема виникає при призначенні покарання за такі злочини, як: погроза вбивством (ч. 1 ст. 129 КК), необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК), порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ч. 1 ст. 276 КК), експлуатація дітей (ст. 150 КК) та деякі інші.

Так, наприклад, у санкції ч. 1 ст. 129 КК передбачається можливість призначення покарання у вигляді арешту або обмеження волі. Відповідно до ст. 60 та 61 КК України зазначені види покарань не можливо застосовувати до вагітних жінок. Виникає питання, як в такому випадку призначати покарання?

Відповідно до діючого КК України суд не має права виходити за межі санкції, тільки виключних випадках, які зазначені у ст. 65 КК України. Отже КК України не врегульоване це питання. Відповідь на це питання надає Постанова Пленуму Верховного Суду „Про практику призначення судами кримінального покарання”, у якому зазначено, що у випадках, коли санкцією закону, за яким засуджується особа, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані. В таких випадках суд, за наявності до того підстав, відповідно ст. 7 КПК повинен закрити справу і звільнити особу від кримінальної відповідальності або

постановити обвинувальний вирок і звільнити засудженого від покарання. Суд також у даному випадку не вправі перейти до більш м'якого виду покарання на підставі ст. 69 КК України. Стає питання чи є дане положення обов'язковим для суду?

Так, відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 р. роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з питань застосування законодавства мають лише рекомендаційний характер. Отже застосування зазначеного положення не є обов'язковим. Проте слід відмітити, що відповідно до ст. 445 КПК України підставами для перегляду судових рішень Верховним Судом України, що набрали законної сили, є невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції висновку щодо застосування норм права, викладеному в постанові Верховного Суду України. Із місту даного положення можна зробити висновки, що Постанови є обов'язковими для суду. Тому на сьогодні це питання є відкритим. Навіть

якщо, вважати, що зазначене положення має обов'язкове значення для суду, то воно містить певні протиріччя з діючим КК України, а саме:

- відповідно до ст. 44 КК перелік підстав звільнення від кримінальної відповідальності передбачений тільки у КК України, тому на підставі Постанови Пленуму ВСУ особа не може бути звільнена від кримінальної відповідальності. Також у ч. 1 ст. 74 КК України зазначено, що підстави звільнення від покарання прямо передбачені у КК України, за винятком підстав, які зазначені у Законі «Про амністію» чи акту про помилування. Тому не можна звільняти особу від покарання на підставі Постанови Пленуму ВСУ;

- зазначена постанова посилається на норми кримінально-процесуального законодавства, що втратили свою юридичну чинність. Тому не можна застосовувати ці положення.

Зазначене свідчить про неможливість застосування цього положення постанови Пленуму ВСУ. Вирішення цієї проблеми можливо за допомогою внесення певних змін до КК України, і чітко зазначити правові наслідки

неможливості застосування покарання, якщо санкція містить види покарань, які не можна застосовувати до винної особи. Тому пропонується ст.74 КК України доповнити частиною шостою наступного змісту: «Якщо санкцією Особливої частини даного кодексу, за якою засуджується особа, передбачено лише такі покарання, які з огляду на її вік чи стан не можуть бути до неї застосовані, такі особи звільняються від покарання».

Крім того у судовій практиці виникають ситуації, коли санкція є альтернативною, але до деяких категорій осіб, із всіх видів покарань, що вказані у санкції статті, можна застосувати тільки позбавлення волі, у зв'язки тим що інші покарання зазначені у санкції не можна застосовувати до такої особи на підставі норм Загальної частини КК України. В більшості випадків така ситуація стосується неповнолітніх осіб, особливо така проблема стосується осіб від 14 до 16 років, оскільки у даному році може бути застосоване тільки позбавлення волі на певний строк. Зокрема, така проблема виникає при призначенні покарання за злочини, які передбачені у: ст. 116,

ст.117, ч. 1 ст. 122, ч. 2 ст. 345, ч.2 ст. 350, ч. ст. 377, ч. 398, ч. 1, 2 ст.185, ч. 1 ст.186, ч. 1 ст. 189, ч. 1 ст. 277 КК України. Зазначені санкції передбачають поряд із позбавленням волі інші види покарань, які не можуть бути застосовані до неповнолітніх осіб у віці від 14 до 16 років.

В даному випадку порушуються принцип рівності всіх перед законом, а також принцип гуманізму та інші принципи. Оскільки неповнолітні знаходяться не в рівному становищі з повнолітніми, їх становище погіршується, а саме повнолітнім особам за такі злочини можна призначити покарання не пов'язане із позбавленням волі, а неповнолітньому тільки позбавлення волі, або ставити питання про звільнення їх від покарання, якщо будуть такі підстави, але вони не завжди є.

Для усунення цих прогалин, на нашу, думку доцільно розширити перелік основних видів покарань, що можна застосовувати з 14 років. Слід

погодитись з думкою деяких вчених, які пропонують до неповнолітніх осіб застосовувати покарання у вигляді домашнього арешту, зокрема таку позицію підтримують: В.М. Бурдін, Н.Л. Березовська та інші. Даний вид покарання містить в собі, як виховний характер так й обмежую свободу осіб.

Отже вважаємо необхідним внести зміни у статтю 98 КК України і доповнити перелік видів покарань, що застосовуються до неповнолітніх покаранням у вигляді домашнього арешту. Крім того всі санкції, які передбачають поряд із позбавлення волі також інші види основних покарань, доповнити їх покаранням у вигляді домашнього арешту, зокрема це: ст. 116, ст.117, ч. 1 ст. 122, ч. 2 ст. 345, ч.2 ст. 350, ч. ст. 377, ч. 398, ч. 1, 2 ст.185, ч. 1

ст.186, ч. 1 ст. 189, ч. 1 ст. 277 КК України. Це надаси змогу суду на підставі всіх обставин справи та особистості винної особи обирати покарання яке позбавляє волю неповнолітнього, або покарання яке обмежую волю.

Зазначені пропозиції щодо вдосконалення діючого КК України допоможуть вирішити деякі спірні питання при застосуванні санкцій статей КК України при призначенні покарання.